

TVIRTINU

Direktorė
Silvija Sipavičienė

Kauno vaikų darželis „Vaivorykštė“

Meno terapijos programa, skirta 5-7m. vaikams

Parengė:

Joana Tėvelytė, menų pedagogė

Silvija Sipavičienė, direktorė

Lijana Neverauskienė, muzikos pedagogė

Kaunas

2015

Įvadas

Meninio ugdymo procese veiksmingai ir harmoningai ugdoma žmogaus asmenybė – jo intelektualinės, kūrybinės, emocinės, fizinės galios, verbalinės ir neverbalinės raiškos gebėjimai, vertybinių nuostatų sistema. Meninis ugdymas - tai būdas iš esmės padidinti asmens dalyvavimo įvairioje socialinėje bei kultūrinėje veikloje galimybes. Todėl siekiant, jog meninės kompetencijos taptų visuminio ugdymo harmoninga dalimi, mokykloje skatinamas ir plėtojamas įvairios socializacijos vaikų poreikis kurti.

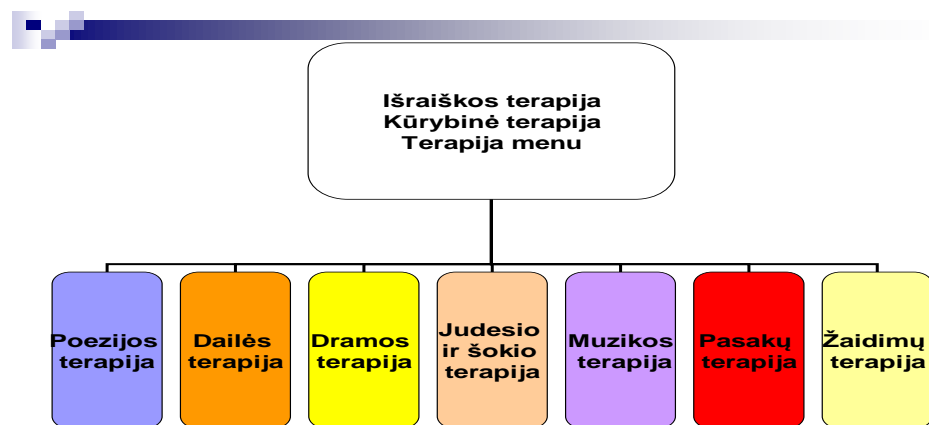
Meno suvokimas, kūrimas ir išgyvenimas atveria savitą ir turtingą prasmių bei vertybių pasaulį, kurio pažinimas yra toks pat reikšmingas, kaip ir mokslinis, matematinis, religinis ar kt. pažinimas. Asmeniui gebant stebėti, išgyventi ir suvokti meno kūrinius, tenkinamas jo meninio pažinimo interesas, didinamas sąmoningumas, išplečiamos objektyviojo ir ypač subjektyviojo pasaulio pažinimo ribos.

Meno terapija tai gydymas, kurio pagrindą sudaro užsiėmimas menine kūryba.

Menų terapija orientuojasi į kiekviename žmoguje glūdintį vidinių jėgų ir sveikatos potencialą, tampriai susijusių su jo kūrybinėmis galiomis.

Meninės, žaidybinės veiklos, kurios turi koreguojamųjų - gydomųjų tikslų yra terapinės veiklos.

Tokios integruotos veiklos, turtinančios kalbos lavinimą *gali vadintis muzikos, žaidimo, dailės terapijomis*. Visos terapijos susijusios savo poveikiu, o taip pat veiklų integralumu.

Apibrėžiant meno sąvoką, būtina atsižvelgti ir į jo siekį, ir į jo poveikį, J. V. Tatarkevič (W. Tatarkiewicz) (2007), — Analizuojant meno kaip reiškinio priežastis ir tikslus, išskiriami keturi meno teoriniai principai:

- menas vaizduoja tai, kas pasaulyje yra amžina;
- menas yra vidinė laisvė, leidžianti „vesti žmones tolyn ir aukštyn—, o ne daiktų, kurie patinka, teikia malonumą, puošia aplinką, kūrimas;
- menas – būdas suvokti tai, kas yra už žmogaus patirties ribų, pastanga peržengti kasdienio gyvenimo ribas;
- menas tarnauja vidinės tikrovės, išgyvenimų išskyrimui, atpažinimui, aprašymui ir įamžinimui. Tai labiau yra vidinio gyvenimo pažinimas, o ne jo išraiška.

Meno terapija tai gydymas, kurio pagrindą sudaro užsiėmimas menine kūryba. Praktikoje meno terapija ne visada siejasi su gydymu medicinine šio žodžio prasme. Nors gydomieji uždaviniai jai būdingi, dažnai meno terapija yra žmogaus psichikos harmonizavimo, vystymo, socialinių konfliktų sprendimo priemonė (Kopytin, 2000).

Akcentuojama natūrali jausmų, nuotaikų raiška kūrybinio proceso metu. Meninės, žaidybinės veiklos turinčio koreguojamų tikslų, gali vadintis terapijomis. Pagrindiniai tikslai ugdymas ir socializacija skirasi tik meninio proceso formos.

- menas vaizduoja tai, kas pasaulyje yra *amžina*;
- menas yra *vidinė laisvė*, leidžianti „vesti žmones tolyn ir aukštyn—, o ne daiktų, kurie
- patinka, teikia malonumą, puošia aplinką, kūrimas;
- menas – *būdas suvokti* tai, kas yra už žmogaus patirties ribų, pastanga *peržengti* kasdienio
- gyvenimo ribas;
- menas tarnauja *vidinės tikrovės*, išgyvenimų išskyrimui, atpažinimui, aprašymui ir
- įamžinimui. Tai labiau yra vidinio gyvenimo pažinimas, o ne jo išraiška.

Dailės terapija

Dailės terapija yra spontaniška vaizduotės veikla, o ne meninio talento išraiška (Kučinskienė, 2006). Tai mokymo, gydymo metodas meninės kūrybos ir žaidimo pagalba, naudojant vizualinę ir plastinę kalbą.

Tai yra spontaniška vaizduotės veikla, o ne meninio talento išraiška. (Kučinskienė, 2006).

Prisideda prie minčių ir jausmų išraiškos, kurie kitu atveju lieka neišreikšti kaip pirminis komunikacijos būdas. Meninės raiškos užsiėmimai, meno terapijos metodai profesinėms komandoms suteikia galimybes saugioje aplinkoje atgaivinti ir vėl patirti savo spontanišką kūrybiškumą, žaidimo procesą, leidžia būti jame, atrasti bei atskleisti naujas, dar neatskleistas savo asmenybės kūrybiškas puses, patirti bendros komandinės kūrybos džiaugsmą, bei privalumus.

2005 metais Vilniuje įvykusioje konferencijoje „Meno ir švietimo sąsajos“ pabrėžiama meninio ugdymo įtaka asmenybės ugdymo ir socialinės raidos procesams bei socializacijai. Terapinis korekcinis pobūdis dailei suteikiamas ir Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. 1147 (2002), kuriame nurodoma, kad dailė yra ta vaikų gyvenimo sritis, kur kiekvienas gali atrasti tik jam vienam tuo metu itin svarbų savęs išreiškimo būdą be žodžių. Vaikui prieinamos grafinės, tapybinės, lipdymo ar konstravimo įvairios priemonės bei medžiagos, darbui pritaikyta vieta (saugioje ir jaukioje aplinkoje) sudaro galimybę jam pasinerti į ypatingą vaizdų pasaulį. Čia vaikas kuria dažniausiai tik jam vienam suprantamus ir labai svarbius dalykus. Vaikai paprastai dirba po vieną, grupelėmis ar visa grupe. Jie savitu būdu – linijų, spalvų ar formų pagalba ne tik išreiškia save, mažina emocinę įtampą, bet ir derina rankos, akies ir kitų kūno dalių judesius, lavina kūrybos gebėjimus, mokosi spręsti problemas, jautriai reaguoja į savo ir kitų darbus, mokosi bendrauti vaizdų kalba, įgyja pasitikėjimo savo jėgomis. Dailė kaip terapinio pobūdžio veikla palengvina vaiko prisitaikymą naujoje aplinkoje, padeda įveikti kalbos, elgesio, emocijų sutrikimus. Kaupiant dailės raiškos ir kūrybos, regimos aplinkos pajautimo ir pažinimo patirtį lavėja estetinė nuovoka. Veikdami su tapybinėmis, grafinėmis, formų plokštumoje ir erdvėje kūrimo priemonėmis bei įvairiomis dailės medžiagomis, vaikai kuria pačių išgyventą ir įsivaizduojamą pasaulį pačių pasirinkta ar pedagogo siūloma technika. Svarbu sukurti jaukią, saviraišką ir kūrybą skatinančią aplinką, žadinti vaikų pasitikėjimą savo jėgomis, drąsą, jautrumą, aprūpinti tinkamomis medžiagomis ir priemonėmis.

Piešiant plėtojami psichomotoriniai, sensomotoriniai, kalbiniai įgūdžiai, pasaulio pažinimas, savivoka (Kriukelienė, 2008). Pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje dauguma autorių (Lowenfeld, Brittain, 1964, Vygotskij, 1967, Tamulienė, 2002, Brazauskaitė, 2004, Lapėnienė, 2005) pabrėžia dailės ugdymo – savitos, realios tikrovės pažinimo formos, svarbą vaikystėje. Ugdymas daile vaikų darželyje užima ypatingą vietą, nes padeda lavinti regos, taktilinius, kinezetinius jutimus, formuoja sudėtingesnius santykius su aplinka (Tamulienė, 2002). Piešdamas, tapydamas, lipdydamas vaikas įgunda skirti formas, jų savybes bei geometrines figūras. Tai yra labai reikšminga bendrai vaiko raidai, ypač suvokimui ir mąstymui.

Dailės užsiėmimai lavina vaizduotę, mąstymą. Lowenfeld, Brittain (1964) ypač pabrėžia dailės ugdymo svarbą pojūčių raidai, kurio dėka didėja vaiko pastabumas visiems jį supantiems reiškiniams bei kūrybiškumui. Dailės užsiėmimuose piešiant yra lavinama smulkioji motorika, sensomotorika, įsivaizdavimas, emocinė raiška. Tyrinėdamas medžiagas ir žaisdamas su jomis, vaikas turi galimybę visa tai asocijuoti su aplinkos įvykiais ir veiksmais. Pirštais ir rankomis spaudžiama, glostoma, maigoma, kočiojama medžiaga padeda kaupti sensorinį patyrimą.

Veiklose, paremtose humanistiniais principais, naudojamos įvairios kūrybinės saviraiškos formos: naudojamas judesys, piešimas, tapyba, skulptūra, muzika, lipdymas. Procesas praturtinamas svarbiais ugdymo metodais:

- *Žaidybinis metodas*, kurio metu kaip mokymo elementai yra taikomi vaidmeninio žaidimo elementai. Pasak jų, mokymui praverčia žaidybinė situacija, vaidmenys, žaidybiniai veiksmai. Toks mokymo būdas didina vaikų savarankiškumą, gerina jų pažintinį aktyvumą, sukelia malonius išgyvenimus.

- *Modeliavimas*, kurio metu žaidžiama su pačių vaikų sukurtais daiktais, leidžiančiais išjausti, išžaisti pasakos siužetus, istorijas.

Abu mokymo metodai turi vaidybinių žaidimų elementų, kurio metu vaikai kuria siužetą – artimiausios aplinkos, girdėtų pasakų, istorijų atspindį.

Dailės užsiėmimai taip pat įtraukti į korekcinį – socialinį darbą su vaikais, turinčiais kalbos sutrikimų. Piešdami ir lipdydami vaikai geriau pažįsta aplinkinį pasaulį, suvokia daiktų ir reiškinių savybes, jų įvairovę, išmoksta realiai juos vertinti. Vaikų darželio programoje (1991) dailė (tapyba, grafika, skulptūra, keramika) susijusi su visa vaikų veikla ir skatina vaiko vystymąsi. Ji ne tik padeda formuoti regėjimo, judesių, kalbos, mąstymo funkcijoms, bet ir skatina darnią jų sąveiką. Apžvelgus literatūrą galima teikti, kad dailės užsiėmimų nauda, terapinis poveikis ir reikšmė kalbai yra pripažinti ir dailė – piešimas, tapyba, lipdyba yra įtraukti į kalbos ugdymo programas.

Muzikos terapija

Muzikos terapija – tai asmeninės prasmės įsisąmoninimo metodas, kuriuo siekiama per individualių muzikinių išgyvenimų įvardijimą (verbalizavimą) ir asmeninės išgyvenimų prasmės suvokimą (t. y. savivoką), pažinti akademinę muziką kaip muzikinę būtį, kuri yra dvasinės būties atspindys. Tai unikali neverbalinės komunikacijos forma, skatinanti vaikų socializaciją. Tai pokyčio priemonė padedanti vaikui palaikyti ar atgauti fizinį ir dvasinį sveikatingumą.

Muzikos terapijos tikslas individualaus ar grupinio muzikavimo metu sukelti muzikinius išgyvenimus, kurie palaiko psichinę ir fizinę sveikatą, ugdo tarpusavio supratimą, toleranciją, padrašina pozityviems pokyčiams.

Galimos dvi muzikos terapijos formos:

Pasyvi – muzikos klausymas naudojant vaizduotės pratimus. Tai teisingo klausymosi ugdymas. Muzikos terapija padeda įžengti į pačias subtiliausias žmogiškosios veiklos sritis. Juk mūsų apeiginiai šokiai, rateliai, žaidimai ar birbynės raliavimas nuo seno pasižymi gydomuoju, raminamuoju poveikiu. Pasyvioji muzikos terapija apjungia muzikos klausymąsi, išskylančių vaizdinių matymą, refleksiją, apmąstymą ir aptarimą.

Teigiamas muzikos poveikis pastebimas ne tik sveikatai, gydymuisi, bet ir erdvinio mąstymo lavinimui, dėmesingumui, savistabai. Muzikos ritmika, melodika, aukšti ar žemi dažniai stimuliuoja kūrybiškumą, mažina įtampą, baimes, nervingumą, padeda atsipalaiduoti, suteikia saugumo jausmą. Per individualių muzikinių išgyvenimų įvardijimą (verbalizavimą) ir asmeninės išgyvenimų prasmės suvokimą (t. y. savivoką), pažinti akademinę muziką kaip muzikinę būtį, kuri yra dvasinės būties atspindys. Šis metodas muzikinio ugdymo programoje yra ne tik akademinės muzikos pažinimo bei dorinio ugdymo priemonė, bet gali būti ir prevencija įvairiems asmenybės sutrikimams, t. y. atlikti ir terapinę funkciją. (Piličiauskas, 1998).

Aktyvi muzikos terapija – tai bendras muzikavimas – komunikavimas, pasitelkiant įvairias improvizacijos formas (grojimą, dainavimą ir kt.). tai didina saugumo jausmą, kelia pasitikėjimą savimi, lengvina integraciją į visuomenę. Aktyvus muzikavimas suteikia galimybę garsiai išlieti blogas, susikaupusias emocijas. Styginiai, mušamieji instrumentai, balsas tinka išsireiškimui visuose amžiaus tarpsniuose.

Muzikos terapinės savybės:

- Muzika yra neverbalinė kalba, įgalina mus bendrauti, sąveikauti, pažinti viens kitą be žodžių;
- Muzika gerina koordinaciją, balansą, raumenų tonusą;
- Muzika stimuliuoja atmintį, padeda įsiminti bei prisiminti;
- Muzika gerina klausymo įgūdžius bei kalbos suvokimą;
- Muzika stimuliuoja mūsų emocijas, padeda jas išreikšti, sureguliuoti;
- Muzika turi galią sukelti tam tikras asociacijas, vaizdinius;
- Muzika padeda suvokti laiką, erdvę;
- Muzika yra stiprus motyvas veikti;
- Muzika savo elementų įvairove, pokyčių bei kontrastų galimybėmis lavina dėmesingumą bei koncentraciją;
- Muzika padeda reguliuoti grupės procesus;
- Muzika- padeda save pažinti, išreikšti, atspindi identitetą;
- Muzika visiems prieinama, muzika be sienų;

Vaikų kalbai ugdyti yra labai svarbus muzikos poveikis. Vaikams su kalbos sutrikimais yra svarbu dainuoti, nes dainuodami mokosi gražiai, taisyklingai kalbėti. Kačiušytė-Skramtai (2005), sukūrusi mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla modelį, akcentuoja muzikos ir kalbos bendrumus:

- Abi yra akustinės bendravimo priemonės;
- Muzikos bei kalbos elementas svarbus yra ritmas, svarbiausias gyvenimo reiškinys;
- Melodingumas svarbus ir kalbai, ir muzikai, išreiškia jausminę, psichinę žmogaus būklę.
- Muzikos terapija apima tarpusavyje susijusius kūrybinio proceso metodus: muzikos klausymas, atlikimas, komponavimas, improvizavimas.

Šokio ir judesio terapija (parengta pagal J. Balčiauskienės magistrinį darbą, žiūrėti naudotos literatūros sąrašą)

Kūrybinis procesas, kuris išplečia vaiko emocinius, kognityvinius, socialinius ir fizinius sugebėjimus. Raumenų aktyvumas, išreiškiant emocijas, yra šokio pagrindas.

Šokis yra potenciali komunikavimo ir pakartotinio integravimosi į visuomenę priemonė, ypač pacientams, sergantiems sunkiomis psichikos ligomis.

Pastebėta, kad emocijos turi fizinius atitikmenis, t. y. tam tikros psichologinės būsenos ar problemos atsispindi kūne ir turi stereotipiškas, nuolatinės vietas. Iš raumenų įtampos, „užspaudimo“ susidaro raumenų šarvas - įtemptų raumenų paveikslas, schema, būdinga tik tam žmogui, esanti jo asmenybės atitikmuo. Šis šarvas susiformuoja vaikystėje ir paauglystėje, kai vyksta žmogaus socializacijos procesas. Vaikas mokomas, kaip elgtis negalima, koks jo elgesys nepriimtinas suaugusiųjų pasaulyje, kokių emocijų nedera reikšti. Susiformavus šarvui, žmogus savo vidinius išgyvenimus slopina, yra saugus ir apsaugo kitus visuomenės narius nuo savo emocijų ir jausmų - agresijos, nuoskaudų. Kita vertus, šarvas varžo žmogų ir neleidžia jam laisvai gyventi.

Judesio ir šokio terapija tai kūrybinis procesas, kuris išplečia emocinius, kognityvinius, socialinius ir fizinius sugebėjimus. Šokis yra potenciali komunikavimo ir pakartotinio integravimosi į visuomenę priemonė.

Meno terapijos programos paskirtis

Ugdymo meno terapija paskirtis – aktyvinti pozityvias priešmokyklinio amžiaus (6 – 7 metų) vaikų nuostatas rengiantis mokyklai, ieškant pozityvaus santykio su savimi, nauja aplinka, naujais žmonėmis.

Meno terapija yra svarbus veiksnys, nes kūrybinė meninė raiška stimuliuoja vaizduotę, kūrybingumą, emocinį intelektą, skatina kritinį mąstymą ir požiūrių įvairovę, terapinėmis priemonėmis papildo Priešmokyklinio ugdymo bendrąją programą.

Meno terapijos programos paskirtis atitinka humanistinę ugdymo sampratą, kurios pamatą sudaro holistinė pasaulėžiūra, apjungianti mokslą, meną ir filosofiją, kreipiant dėmesį į proceso terapinį krūvį. Dailė, muzika, šokis, teatras yra orientuoti į vaikų dvasinės būsenos harmonizavimą menine raiška, suteikiant pozityvių emocijų išgyvenimų.

Meno terapijos programa atliepia Tarptautinės raiškos meno terapijos asociacijos (IEATA), Lietuvos meno terapijos asociacijos (LMTA) nustatytus kriterijus.

Meno terapijos programos **tikslas** – realizuoti meninius siekius, išgyventi jausminę meno pusę – meninėmis priemonėmis išreikšti save ir savo jausmus, ugdyti gebėjimą bendrauti.

Uždaviniai:

- išbando įvairias meninės veiklos formas.
- pasirenka priimtinausią meninės veiklos formą;
- pažadina saviraišką, pasitikėjimą savimi, sėkmės ir vidinės dvasinės pusiausvyros jausmą.
- ugdo komunikacinius gebėjimus;
- lavina savęs pajutimą, gerina fizines savybes.

Struktūra

Piličiauskas (1998) meno terapijai priskiria socializacijos, o Rubin (1979) – pasaulio tyrinėjimo vaidmenis. Meno terapijos programa savo idėjomis ir pasiūlymais orientuojasi į **pasaulio pažinimą**, ir yra socialinių kompetencijų ugdymo priemonė. Pagrindinis programos uždavinys – tapti pagalbine priemone, vedant ir apjungiant meno terapijos veiklas vaikų darželyje. Tuo pačiu programa atlieka ir veiklų integravimo funkcijas. Pedagogai ne tik turi bendrus tikslus, bet ir bendras integruotas veiklas, kur vaiko tikėtinos kompetencijos bus stiprinamos sinkretiškai.

Idėjos temų plėtojimui parinktos pagal socialinio partnerio, J. Urbšio vidurinės mokyklos rekomendacijas, siekiant mokymo(si) tęstinumo.

Meno terapijos programa susideda iš dviejų (**dailės, muzikos**) programų. Visas jas sieja meno terapijos sąlygos:

- Techninis palaikymas – menams reikalingos priemonės;
- Interpretavimas, kūryba, procesas – reikalavimų nesuvaržyta kūryba;
- Emocinis palaikymas – parama, palaikymas, padrąšinimas, supratimas, dalyvavimas kartu;

- Vaizdinio ir kūrinio refleksija, įsivertinimas – pasakojimai, aptarimai, pavadinimai, emocijų išsakymas.

Terapiniame procese svarbiausia saviraiška, refleksija ir saugi kūrybinė aplinka.

Į dailės ir muzikos veiklas integruoti **teatro** ir **šokio** elementai.

Programos sinkretiškumas ir integralumas atsispindi pateiktose **idėjose**, padedančiose pažinti pasaulį, aplinką, stichijas. **Pavyzdžiai** paįvairina temas, suteikia laisvę interpretacijoms. Programoje palikta vietos **bendrai veiklai** (specialistų, ugdytinių komandiniam darbui, integruojant dailę ir muziką, teatro elementus), kad tarpdiscipliniškumas ir integracija būtų užtvirtintos bendrose veiklose. Tai tarsi temos užbaigtumo finalai - vaikų sukurti mini spektakliai.

Veiklos turinyje – atsispindi proceso eiga. Tai trumpos gairės, veiklos užuomazgos, paliekant erdvės vaiko, pedagogo kūrybiškumui.

Tikėtinos kompetencijos, laukiami rezultatai – vaiko gebėjimų lavinimo amplitudė, atliepanti visas (pažinimo, socialinę, komunikavimo, sveikatos saugojimo, meninę) kompetencijas.

Programa

Terapija	Veiklos turinys	Pasiekimai	Idėjos veiklai	Siūlymai idėjos įgyvendinimui
Dailė	<p>Tapys šiltais, šaltais tonais ant didelių lapų – dangaus kelio piešinį;</p> <p>Taškys dažus – prieš kosmosą;</p> <p>Lipdys planetas, žvaigždes iš molio;</p> <p>Kelias su žvaigždėmis su kosminiu laivu – lipdys kosminius laivus;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Išbando dailės raiškos priemones (guašą, molį, prožektorius, kt.). • Išbando muzikos instrumentus. 	Šviesa – tamsa	Diena – naktis; saulė – mėnuo; gėris – blogis; šilta – šalta; laiko tėkmė; dangaus šeimyna; saulė – dangaus šeimininkė; saulės kelionė; paukščių takas, kita.

	<p>Kurs Brailio raštą; Lipdys tamsius tunelius iš molio; Kurs laikrodžius – žais savo dienos ritmą;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gali šokti ir vaidinti. 		
Muzika	<p>Pieš su prožektoriais ant tamsios sienos pagal parinktą muziką; Šoks užrištom akim; Įsivaizduos pagal muziką: tyla – garsas – muzika – šviesa; Žais muzikinius žaidimus; Dainuos pagal sukurtą brailio raštą – pritaikys muziką, kurs savo sugalvotas melodijas, jas išdainuos. Ranka braukdami per Brailio raštą savo kūno plastika kurs perskaitytas figūras. Vaidins emocijas – skambant muzikai, išreikš džiaugsmą, liūdesį. Skirtingo intensyvumo garsais išreikš dienos ir nakties ritmų kaitą, balsais atkartos</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai renkasi didelio formato lapus, medžiagą savo kūrybai, kita. • Drąsiai reiškia savo mintis (siūlo idėjas, vadovauja siužetui, kita). • Išlavinta smulkioji motorika, sensomotorika, įsivaizdavimas, emocinė raiška. 		

	įvairių paukščių balsus.	<ul style="list-style-type: none"> • Išbando grafines, tapybines, lipdymo ar konstravimo įvairias priemones bei medžiagas. • Turi galimybę pasinerti į ypatingą vaizdų pasaulį. 		
Bendra veikla	Keliaus kosminiais laivais, kurs muziką įvairiom planetom, skirs joms spalvas; Kurs pasaką (išgalvotas istorijas) apie kelionę į kosmosą, sutiktus angelus, skraidančias lėkštes, kita.			
Dailė	<p>Pieš su degančiomis žvakėmis;</p> <p>Varvins vašką į vandenį, galvos figūrėlėms pavadinimus;</p> <p>Tapys taškant, laisvai liejant spalvas;</p> <p>Ieškos gražių atsitiktinumų atspauduose nuo stiklo;</p> <p>Spalvins vandenį;</p> <p>Pilstydami ieškos spalvinių derinių;</p> <p>Tapys ant vandens ebrų technika;</p> <p>Tapys ant ledo, stebės jo tirpsmą</p> <p>Lipdys žvakides iš molio;</p> <p>Stebės žvakių degimą, šviesos</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gali linijų, spalvų, formų ir garsų pagalba išreikšti save. • Menu gali mažinti emocinę įtampą, derinti rankos, akies ir kitų kūno dalių judesius. • Turi išlavintus kūrybos gebėjimus. 	Ugnis - vanduo	<p>Vanduo pirmapradis elementas; gyvybės vanduo; stebuklingieji šaltiniai; povandeninis pasaulis; keliaujantys ežerai; šaltiniai alma; vandens dievybės; vandens paukščiai.</p> <p>Ugnis – šviesos ir šilumos šaltinis; saulės ir perkūno simboliai; ugnies dievybės.</p>

	atspindžių žaismą tamsoj;			
Muzika	<p>Šoks su degančiomis žvakėmis;</p> <p>Klausys ugnies spragsėjimo, pritaris savais pasirinktais instrumentais, kurs savo ugnies muziką.</p> <p>Pilstydami vandenį ir klausydami tekančio vandens, jūros ošimo, upelių čiurlenimo, krioklio šniokštimo improvizuos mimika ir garsais, kurs ritmą.</p> <p>Gros vandeniui – taškys, pilstys, brūžins įvairias stiklo talpas.</p> <p>Su skarelėmis šokdami pagal muziką kurs „ugnies ir vandens kovą“.</p> <p>Stebės ir klausys povandeninių gyvūnų kalbos ir bandys ją atkurti plojimais, lingavimu, balso intonacija.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Moka spręsti problemas. • Jautriai reaguoja į savo ir kitų darbus. • Moka bendrauti vaizdų kalba. • Moka lengviau prisitaikyti naujoje aplinkoje. • Turi sąlygas įveikti kalbos, elgesio, emocijų sutrikimus. 		
Bendra	Ant didelio, pakabinto lapo taškys			

<p>veikla</p>	<p>įvairias spalvas, stebės varvančius vandens lašiukus, Kurs akompanavimo muziką varvėjimui, Kurs lašiukų šoki, pasaką, ekspromtinį vaidinimą. Kurs šviesos garsų pasaką, šviesdami su žibintuvėliais į įvairius filmus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Išlavėjus estetinė nuovoka. • Turi sąlygas tyrinėti ir žaisti su medžiagomis, muzikos instrumentais, garsais. 		
<p>Dailė</p>	<p>Tapys su skystu moliu, stebės molio skylinėjimą, trupėjimą džiūvant; Kurs žemės meną, naudodami darželio teritorijoje randamas gamtines medžiagas; išnaudos lanštafto savybes, Nulipdytus darbus puoš akmenimis, medžio šakomis, kriauklėmis ir t.t.; Kurs paveikslus – mandalas iš spalvinto smėlio;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Turi galimybę meną asocijuoti su aplinkos įvykiais ir veiksmais. • Išlavėjęs kalbos suvokimas ir kalba. 	<p>Dangus -žemė</p>	<p>Žemės atsiradimas; milžinų pėdsakai žemėje; žmogus žemės dalelė; paukštis dangaus ir žemės tarpininkas. Oras, metų laikai.</p>

	<p>Kurs įvairius pėdsakus molyje, kurs istorijas apie juos; Pieš žemėlapius, kurs istorijas apie paslėptus lobius; Lipdys žmogų, jo namus, aplinką, kurs istorijas; Štampuos su pirštais, kurs paveikslą apie save; Iš molio kurs savo stiprybės plytelę; Per šiaudelį pūsdami dažus, kurs paveikslus. Kurs dėžutę visoms žemės spalvoms sudėti; Kurs augalų paveikslus – sės įvairias sėklas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Laisvai jaučiasi kūrybinėje erdvėje. • Atranda muzikos ir dailės sąveikos elementus, išbando juos. • Praplečia pasaulio pažinimą. • Turi išlavintą vaizduotę. 		
Muzika	<p>Imituos paukščių balsus; Kurs paukščių šokį, skambant Muzikai. Tirs judesių stiškumą, lengvumą. Gros su akmenukais, priderins</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skiria ir įvardija savo bei kitų emocijas. 		

	<p>muziką, balsą;</p> <p>Klausys vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, susijusių su metų kaita, savais žodžiais išsakys kilsius įspūdžius.</p> <p>Atpažins kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, varpelio) tembrus ir priskirs juos įvairiems metų laikams.</p> <p>Naudodami daug drabužių ir reikmenų, kurs „sezono muzikinę spintą“.</p> <p>Kurs muzikinį dialogą tarp gamtos reiškinių – judesiais, kūno plastika imituos gamtos reiškinius.</p> <p>Kurs dainas, improvizuos apie save, šeimą, namus;</p> <p>Imituos milžinus, jų elgesį, kurs eiseną, kūno judesius, balsą pagal</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Laisvai juda pagal ritmą, improvizuoja, žaidžia menamais ir pačių sukurtais darbais. • Turi gerą psichinę ir fizinę sveikatą. • Turi tarpusavio supratimą, toleranciją. • Nebijo pokyčių ir naujų užduočių. 		
--	---	--	--	--

	<p>įvairią muziką; Pagal muziką pūs spalvotus burbuliukus, kurs šokį, stengdamiesi neužminti ant nukritusių rutuliukų.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Susidomėję ugdymo procesu. • Mąsto vaizdingai. 		
Bendra veikla	<p>Žiūrės filmą apie paukščius, kurs juos iš molio, pieš jiems dangų ir žemę, kurs jų šokį, dainas istorijas apie jų gyvenimą.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pažįsta akademinę muziką ir dailę. 		
Dailė	<p>Kurs vaikų vardų medį, klijuos iškarpas iš žurnalų, atspindinčias pomėgius; Tapys savo medį, jo gyventojus, kurs istorijas; Darys ansпаudus nuo įvairių medžių žievių; Kurs medžius metų laikų kaitoje, derins spalvas, faktūras Iš įvairių medžiagų kurs medžių lapus, kabins juos ant tikrų</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Geba bendrauti ir bendradarbiauti. • Pasitiki savimi ir kitais. • Suvokia skirtumą tarp tikrovės ir fantazijos. 	Pasaulio medis	Medis - ašis, žmogus girių karalystėje; medis – gyva būtybė; nepaprasti medžiai; pasaulio medis.

	<p>medžių;</p> <p>Kurs paveikslą iš medžio pjūvenų, šakų, skiedrų;</p> <p>Lipdys save kaip medį, vaikų darželio kieme išrinks vietą, kur jis augs, pasakos apie jį;</p> <p>Kurs bendrą piešinį stebuklingą medį, jo gyventojus, sukurs bendrą pasaką;</p> <p>Kurs medinius muzikos instrumentus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Moka išžaisti pasakojimus, siužetus, savo mintis ir jausmus. • Gali išlieti blogas, susikaupusias emocijas. 		
Muzika	<p>Gros su sukurtais mediniais muzikos instrumentais, įrankiais, įvairių medžių plokštelėmis.</p> <p>Klausys medinių pučiamųjų instrumentų atliekamų kūrinų.</p> <p>Klausys lietuvių liaudies dainų apie medžius ir atpažins apie kuriuos medžius dainuoja.</p> <p>Kurs dainas apie medžius, mokysis jau sukurtų dainų;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ugdosi empatiją. • Moka įsiklausyti į kito vaiko poreikius. • Geba dirbti ir kurti 		

	<p>Klausys medžių ošimo, braškėjimo ir t.t</p> <p>Improvizuos, šoks, judesiais kurs medžius pagal skirtingą muzikos charakterį, tempą, stilių. Kurs muzikinę pasaką, į kurią įpins savo kurtus šokius, charakteringas balso intonacijas, aprangos detales, dekoracijas.</p>	<p>komandoje.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta savo vaidmenį grupėje ir su pedagogo pagalba gali koreguoti jį. • Moka susikaupti. 		
<p>Bendra veikla</p>	<p>Šoks aplink medžius vaikų darželio kieme, prakalbins juos, kurs istorijas – kas gyvena jų kamienuose ir t.t, nupieš sukurtas istorijas. Papuoš medžius.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Moka išklaudyti kitą. • Moka atskleisti savo kūrybiškumą. • Reflektuoja savo kūrybos procesą. 		

--	--	--	--	--

Naudota literatūra:

1. Balčiauskienė, J. (2010). Galimos meno terapeuto veiklos sritys ir funkcijos teikiant psichosocialinę pagalbą specialiųjų poreikių asmenims **Magistro darbas**, Šiaulių universitetas socialinės gerovės ir negalės studijų fakultetas, specialiosios didaktikos katedra
2. Brazauskaitė, A. (2005). Raidos sutrikimų turinčių asmenų dailinės saviraiškos bruožai ir ugdymo galimybės. Piličiauskas A. (sud.). *Meninis neįgaliųjų ugdymas. Metodikos ir terapijos aspektai*. Vilnius: Kronta.
3. *Dėl Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi bendrosios programos*. 2002-06-24. įsakymas Nr.1147. www.smm.lt/teisine_baze/isakymai.htm.
4. Kačiušytė – Skramtai, L. (2005). Mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla individualizavimo būdai. Piličiauskas A. (sud.). *Meninis neįgaliųjų ugdymas. Metodikos ir terapijos aspektai*. Vilnius: Kronta.
5. Kriukelienė, L. (2008). *Dailės terapija*. Kaunas: Vitae litera.
6. Kučinskienė, R. (2006). *Dailės terapija. Seminarų užrašai*. Vilnius: Kronta.
7. Lapėnienė, A. (2005). *Mokymo/si procesas medicininėje priemonių sistemoje*. Daktaro disertacija. Vytauto Didžiojo universitetas.
8. Lowenfeld, V., Brittain, W. L. (1964). *Creative and Mental Growth*. (nepublikuotas vertimo rankraštis).

9. Piličiauskas, A. (1998). *Neigaliųjų meninis ugdymas: psichologinės reabilitacijos ir socializacijos galimybės*. Mokslinės praktinės konferencijos pranešimų medžiaga. Vilnius.
10. *Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa* (2014). Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
11. Rubin, J. A. (1984). *Child Art Therapy*. New York: John Wiley & Sons.
12. Tamulienė, V. (2002). *Dailės specialioji didaktika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
13. Tatarkiewicz, W. (2007). *Šešių sąvokų istorija*. Vilnius: Vaga.
14. *Vaikų darželių programa /eksperimentinė/*. (1991). Vilnius: LR Kultūros ir švietimo ministerijos leidybos centras.
15. Выготский, Л. С. (1967). *Воображение и творчество в детском возрасте*. Москва: Просвещение.